

K POZADÍ KONCEPCE RETROSPEKTIVNÍHO/ HISTORICKÉHO LEXIKONU OBCÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Ludmila Fialová

V odborném časopisu věnovaném demografickému výzkumu nebývá zvykem recenzovat paměti historika a archiváře. V případě paměti Václava Davídka, které vydal v roce 2020 Národní archiv, je však vhodné udělat výjimku.¹⁾ Jen málokdo, kdo se zabýval dějinami osídlení České republiky v nové době, totiž nezná *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2015*²⁾ případně starší verzi z roku 2009. Historický lexikon obcí, jak jej vydává Český statistický úřad, bezprostředně navázal na *Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850–1970*,³⁾ který byl vydán Federálním statistickým úřadem v letech 1978–1979. A spoluautorem koncepce Retrospektivního lexikonu obcí a spolupracovníkem při jeho přípravě byl právě Václav Davídek.

Václav Davídek (1919–1993) byl profesí historik a archivář, působil i jako kartograf, regionální historik, genealog. Vystudoval obory dějepis – český jazyk a národopis na Karlově univerzitě (1933–1936) a Státní archivní školu v Praze (1934–1937). V letech 1935–1951 působil v Československém archivu zemědělském. To bylo prostředí jemu blízké, neboť jeho odborný zájem se upínal v prvé řadě k venkovu.

A jak sám píše, nacházel v této práci uspokojení, neboť mu bylo blízké archiválie jak studovat, tak systematizovat. Z Československého archivu zemědělského byl však roku 1951 propuštěn, formálně v rámci akce 77 tisíc úředníků státní správy do výroby, dle jeho názoru byla důvodem spíše nevráživost se strany vedoucích pracovníků archivu související mimo jiné s jeho osobními postoji. Potom pracoval nějakou dobu manuálně, v letech 1955–1967 již opět blíže své profesi v Kartografickém a reprodukčním ústavu, v letech 1968–1970 ve Státním (od 1.1.1969 Federálním) statistickém úřadu. A právě v této době se aktivně podílel na přípravě koncepce a pak částečně i na zpracování Retrospektivního lexikonu obcí.

Václav Davídek dovedl své paměti formálně do roku 1973, kdy odešel do starobního důchodu, doplnil je však i o události mladší. Z textu lze vysledovat jeho náboženské citění, od dětství rozvíjený zájem o dějiny venkova, zvláště rodného Spálenopoříčska a následně Podřipska, speciálně pak Budče. Jako archivář měl smysl pro systematičnost a pro detail. Z textu je patrné, že to byl člověk zásadový, zřejmě i přímý. Byl také velmi pracovitý, když jej téma zaujalo, neváhal dohledávat data, hledat souvislosti, případně spekulovat; na svém přesvědčení pak ale lpěl, nebyl ochoten ke kompromisům. Proto se asi s mnoha historiky či archiváři názorově rozešel.

1) Davídek, Václav a Kuprová, Renáta, ed. *Václav Davídek – cestou necestou*. Vydání: první. Praha: Národní archiv, 2019. 422 stran. ISBN 978-80-7469-092-1.

2) Růžková, Jiřina a kol. *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005*. 1. vyd. Praha: Český statistický úřad, 2006. 2 sv. (759, 623 s.). ISBN 80-250-1277-8.

3) *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850–1970: počet obyvatelů a domů podle obcí a částí obcí podle správního členění k 1. lednu 1972 a abecední přehled obcí a část obcí v letech 1850–1970*. Praha: SEVT, 1978. 4 sv.

Retrospektivnímu lexikonu věnoval Václav Davídek dvě kapitoly. V kapitole 22 předkládá svůj koncept tohoto díla, v kapitole 23 pak uvádí komentovaný podrobný výčet svých studií k dějinám osídlení, vzniklých v rámci přípravných prací na Retrospektivním lexikonu. Tyto studie byly vesměs publikovány v časopisech *Demografie* a *Demosta*. Autorem záměru vydat souborně data o počtech obyvatel a domů podle obcí podle současné platného územního členění od roku 1869 do roku 1970 byl Vladimír Srb, tehdy vedoucí odboru obyvatelstva Státního statistického úřadu. Václav Davídek se ochotně této myšlenky ujal a hned ji také rozvinul. Zatímco V. Srb vycházel zřejmě z koncepce tradičního zpracování dat za obce, jak bylo publikováno v roce 1941 ve Zprávách Státního úřadu statistického pro roky 1869–1940⁴⁾, Václav Davídek viděl vše mnohem širěji.

Pro Václava Davídka byly počty obyvatel a domů jen součástí rozsáhlého kompendia, které by mapovalo (částečně i doslova) dějiny osídlení Čech. Ale ne až od roku 1869; od počátku mu tanulo na mysli zpracovat souborně postup osídlení českých zemí již od středověku. Jako archivář znal možnosti pramenné základny a tak si představoval důkladnou excerpci všech pramenů, na základě kterých by bylo možno získat informace i o době, ve které bylo to které sídlo založeno. A pak průběžně doplnit všechna dostupná data o daném sídle, jak se jeho velikost měnila v průběhu staletí. Protože se věnoval také onomastice, chtěl doplnit i vývoj názvů jednotlivých vsí či měst. Navrhl realizovat anketu, v níž by se získaly informace o všem, co se na území té které obce nachází, od přírodních a kulturních památek, přes napojení na dopravní síť po přítomnost výrobních či zemědělských závodů, kulturních, školských či jiných zařízení, významných rodáků. Celkem se jednalo o 12 tematických okruhů, jak jsou v úvodu k Retrospektivnímu lexikonu také uvedeny. A to mělo být doplněno kresbami, historickými mapami, kartogramy, apod. S nadsázkou lze říci, že v roce 1967

navrhl Václav Davídek koncepci, na které jsou dnes založeny webové stránky českých obcí.

Dlužno říci, že anketu Federální statistický úřad skutečně realizoval, i když ne všechny obce na ni odpověděly. Následně však data použita nebyla a po vydání Retrospektivního lexikonu v podobě, který známe, byla anketa skartována. Použity byly jen informace o nejstarší písemné zmínce a nadmořské výšce sídel; definitivní přepis těchto dat do rukopisu lexikonu Václav Davídek již nezajišťoval, takže za vysokou chybovost zejména nejstarších zmínek o obci odpovědnost nenese.

Václav Davídek si to, že vysoce přecenil možnosti statistického úřadu, později uvědomil, což ve svých pamětech také uvádí. Vrací se v nich také ke svému sporu o zařazení dat za rok 1850, který měl se statistiky, zejména s profesorem Korčákem. Opět zde zdůvodňuje, proč trval na zařazení dat o počtech obyvatel jednotlivých sídel již od roku 1850, i když konskripce v roce 1850 byla založena na konceptu domácího obyvatelstva, nikoli přítomného jako sčítání počínající rokem 1869. S neústupností sobě vlastní opakuje své důvody.

I když nemusíme s Václavem Davídkem vždy souhlasit, jsou jeho paměti užitečné především pro pochopení okolností, za nichž se Retrospektivní lexikon v 70. letech 20. století na půdě Státního a následně Federálního statistického úřadu připravoval a proč do něj byly zařazeny ony diskutabilní rubriky, které se statistickým dílem mnoho společného neměly.

Paměti Václava Davídka byly k tisku připraveny velmi pečlivě. Editorka Renata Kuprová rukopis doplnila o jmenný rejstřík a o poznámky, což jsou z velké části biografické údaje o osobách v textu zmiňovaných, a to nejen archivářů, historiků a statistiků, ale i politiků či jiných veřejně činných osob. Z toho, že těchto poznámek je více než sedm set, je zřejmé, o jak náročnou práci šlo. Výsledná publikace je užitečná pro každého, koho zajímají (nejen) dějiny statistiky případně historie historického lexikonu obcí.

4) Např. Počet obyvatelstva v sudetských zemích 1869–1940. Svazek I, Střední a severozápadní Čechy. Zprávy Ústředního statistického úřadu. Ročník XXII., 1941, číslo 53–60, s. 377–435.